

Protestant Theological University

Pastoraat en Corona

Boer, T.A.; de Bruijne, Ad; Schaeffer, Hans; ten Klooster, Anton

Published: 01/01/2020

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Boer, T. A., de Bruijne, A., Schaeffer, H., & ten Klooster, A. (2020). Pastoraat en Corona: Ethische richtlijnen. Online publication or website, PThU.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons). You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

This publication might have been made available through the PThU Research Portal under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the PThU website: <https://www.pthu.nl/over-ptthu/bibliotheek-ptthu/diensten/article-25fa-taverne-amendement-end-user-agreement.pdf>

Takedown policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will investigate your claim and remove access to the work if necessary: bibliotheek@pthu.nl.

Downloaded from the PThU Research Portal (Pure): <https://pure.pthu.nl>.

Pastoraat en corona

[Theo Boer, Ad de Bruijne, Anton ten Klooster en Hans Schaeffer, Pastoraat en corona. Ethische richtlijnen. Groningen/ Tilburg/ Kampen: PThU, TST en TUKampen, 2020. Voorheen [www.pastoraatencorona.nl](https://bit.ly/3Oa4YZS), zie ook <https://bit.ly/3Oa4YZS>.]

Ter inleiding

Er gaat een zeer besmettelijk virus door de wereld, Covid-19, het coronavirus. Vele duizenden mensen sterven en honderdduizenden worden ziek of raken besmet. Artsen en verpleegkundigen staan in de frontlinie en vechten met grote persoonlijke risico's voor het leven van hun patiënten.

Ook kerkelijk werkers, pastores en voorgangers staan in de frontlinie. Zij staan mensen uit hun gemeenten en parochies bij in ziekenhuizen, verzorgingshuizen, hospices of thuis. Zij zien om naar mensen in nood en lopen daarbij zelf risico's. Zieken en stervenden bijstaan is een roeping van de kerk, maar hoe geef je dat vorm in deze omstandigheden?

Signalen uit dit veld van pastorale zorg hebben een drietal theologische opleidingen doen besluiten een handreiking op laten stellen voor het pastoraat aan zieken en stervenden. Het zijn praktische richtlijnen die houvast geeft voor geestelijken in de frontlinie. Uiteraard blijft het zo dat iedereen zijn eigen verantwoordelijk in de situatie heeft te verstaan.

De handreiking is opgesteld door ethici en praktisch theologen van de Theologische Universiteit Kampen, de Protestantse Theologische Universiteit en de Tilburg School of Catholic Theology, op verzoek van de rectores en decaan van deze instellingen. Zij hebben deskundigen van andere ambtsopleidingen en professionals uit de zorg, het pastoraat en de uitvaartbranche geraadpleegd. Wij hopen met hen dat deze handreiking van betekenis kan zijn voor het christelijk pastoraat in de volle breedte van het kerkelijk landschap.

Pastoraat in tijden van corona

De huidige coronacrisis roept bij veel gemeente- en parochiepastores de vraag op: wat staat mij te doen? De eerste pastorale reflex is om dicht bij mensen te blijven. Maar een bezoek kan onbedoeld een bron van besmetting zijn, van jezelf of anderen. Met deze tekst willen wij bouwstenen voor het pastoraat in crisistijd bieden en praktische handreikingen voor verantwoord handelen door pastores geven. Wij bezinnen ons daarbij op de twee werken van barmhartigheid waar nu het meest dringend een beroep op gedaan wordt: de zieken bezoeken (*Matteüs 25, 31-46*) en het begraven van de doden.

Bouwstenen van het pastoraat

De pastor is geroepen om Christus bij de mensen te brengen

De pastor is betrokken bij de mensen die aan zijn of haar zorg zijn toevertrouwd. Op momenten van ziekte en sterven verlangen deze mensen naar pastorale nabijheid en bijstand. Daar hebben zij ook recht op. Deze bijstand kan bestaan in een bemoedigend woord, een moment van gebed, een sacrament of ritueel dat rust en

troost biedt. In de geschiedenis van de kerk zien we inspirerende voorbeelden van pastores die juist in moeilijke tijden mensen bijstonden: in 1543 stond de jonge predikant Matthieu de Geneston pestlijders bij. Tijdens de pest van Milaan in 1576 bracht bisschop Carolus Borromeus grote persoonlijke offers om de hongerigen en zieken te helpen.

De pastor mag anderen niet schaden

Omdat de pastor verantwoordelijk is voor anderen dient hij of zij af te wege van het pastorale handelen geen gevaar voor anderen vormt. Dit geldt te meer omdat het geen schade toebrengen aan anderen in een medische context een basisbeginsel is. Tijdens deze crisis geldt op gelijke wijze dat de pastor zo dient te handelen dat de eventuele schade bij derden tot een minimum beperkt wordt. Een pastor die in een gezinssituatie woont zal dus ook moeten afwege van hoe verre het pastoraal handelen besmettingsgevaar voor gezinsleden kan opleveren. Tegelijk mag een pastor ook zichzelf niet onnodig in gevaar begeven.

De pastor handelt altijd prudent

Een besmettelijk virus vraagt om voorzichtigheid en verantwoordelijkheidsgevoel. Dat veronderstelt de klassieke deugd van de *prudentia*, die we hier verstaan als het door het evangelie geleide gezonde verstand. Wie uit vrije wil er voor kiest om ter wille van anderen een besmettingsrisico te lopen, zorgt daarna voor beperkende maatregelen zoals zelfquarantaine.

De pastor draagt de zorg voor de kerk samen met anderen

De kerk is van Jezus Christus, die verschillende mensen met hun eigen gaven, talenten en vermogens roept. Niet iedereen kan dus alles doen. Wie niet meteen aan de pastorale frontlinie van de coronacrisis kán staan mag beseffen dat hij of zij dus ergens anders móet staan: telefonisch nabij aan de kapper die werkloos thuis zit, liturgisch actief voor een online verbonden gemeente of parochie, en in gebed of pastorale aandacht het werk dragend van bijvoorbeeld artsen en verpleegkundigen die in deze situatie ook zelf meer dan eens spirituele bijstand verlenen aan zieken en soms amper tijd hebben om te slapen, laat staan te bidden. Tevens zal er aandacht zijn voor hen die indirect door de gevolgen van het coronavirus worden getroffen.

De zieken bezoeken

Als ernstig zieke en stervende mensen geestelijke bijstand wensen, behoort die bijstand tot de noodzakelijke en urgente zorg. Dat geldt bij patiënten bij wie het coronavirus is vastgesteld, bij wie er een verdenking is (velen worden niet getest), en bij patiënten die geen corona hebben maar eveneens vallen onder de strenge hygiëneregels van het RIVM. Bij al deze patiënten is een pastor geen bezoeker maar een hulpverlener. Daarom bepleiten wij dat pastores waar nodig vrijmoedig toegang vragen tot zorginstellingen, inclusief de Intensive Care. Uiteraard met inachtneming van de daar geldende voorzorgsmaatregelen en rekening houdend met de omstandigheden van dat moment.

Onderstaande aandachtspunten willen pastores een concrete handreiking bieden.

1 De risico's in beeld

Persoonlijke omgang met een coronapatiënt of een patiënt met een coronaverdenking kan betekenen dat de pastor besmet raakt en anderen besmet. Dit kan gevolgen hebben...

- voor de gezondheid van de pastor, met name als deze tot de risicogroepen behoort
- voor de gezondheid van hun partner, kinderen, huisgenoten
- voor de gezondheid van anderen met wie zij pastorale contacten onderhouden
- voor het welzijn van mensen die sociaal, financieel of anderszins van hun gezonde functioneren afhankelijk zijn.

Hoewel er dwingende redenen zijn om ernstig zieke mensen uitgerekend nu persoonlijk nabij te zijn, menen wij dat de verantwoordelijkheid om besmettingen te voorkomen in de huidige situatie buitengewoon zwaar weegt. Hier is sprake van twee roepingen van de pastor, jegens de (vermoedelijke) coronapatiënten en jegens anderen, waarvan de pastorale roeping aan coronapatiënten thans aan tijdelijke beperkingen onderhevig is.

2 Risicominimalisering

Dat betekent niet dat pastores geen pastoraat verlenen. Uitgangspunt is echter dat ook zij gehouden zijn aan de regels van *social distancing*. Zij nemen die *distancing* ook in acht als er bij henzelf of anderen geen tekenen van (beginnende) verkoudheid, keelpijn, hoest of koorts zijn. Dat betekent...

- pastorale gesprekken als regel via digitale middelen;
- persoonlijke ontmoetingen tot een minimum beperken en bij voorkeur aan de deur, door het open raam of tijdens een wandeling;
- persoonlijke ontmoetingen binnenskamers (bij patiënten met en zonder corona) alleen als sprake is van grote urgentie (denk aan patiënten in de stervensfase). Bij deze ontmoetingen zijn de volgende veiligheidsmaatregelen in acht te nemen:
  - de ontmoetingen kort houden;
  - bij bezoeken thuis: bewaar de anderhalve meter afstand (twee armlengtes). Een mondkapje en andere beschermende materialen zijn dan niet nodig. Neem altijd de geldende hygiënische maatregelen¹ vooraf en achteraf in acht (geen handen geven, regelmatig handen wassen, hoesten en niezen in de elleboog, papieren zakdoekjes gebruiken);
  - bij bezoek aan patiënten in een zorginstelling (inclusief op de Intensive Care of in het hospice) de hygiënische regels in acht nemen die de zorgverleners op die afdeling hanteren. Indien daar gebruikelijk hult ook de pastor zich in volledige beschermende kleding. Pastores betreden hier een zorgterrein waarop zij weinig tot geen ervaring hebben. Zij luisteren nauwgezet naar de aanwijzingen van het zorgpersoneel maar vragen wel om respect voor de noodzaak van zielzorg;
  - in voorkomende gevallen zal de pastor overleggen met de geestelijk verzorger in dienst van de zorginstelling waar de pastorant verblijft;
  - of het in een instelling is of thuis: *lichamelijk* contact, inclusief contact bij ziekenzalving, alleen met gebruikmaking van beschermende kleding.

---

¹ De RIVM richtlijn vindt u hier: <https://lci.rivm.nl/covid-19/PBMbuitenziekenhuis>.

- Bij acute pastorale nood zonder dat sprake is van ziekte kan in de regel met de criteria van *social distancing* worden volstaan.

3 Afstemming met collega's

Bij pastores die coronapatiënten of andere kwetsbare mensen persoonlijk bezoeken en die de geldende veiligheidsmaatregelen in acht nemen, zijn de risico's beperkt. Toch zijn ze niet afwezig. Om die reden adviseren wij afstemming met collega's. Wellicht zijn collega's die niet of minder in de risicogroep vallen bereid om in noodsituaties ernstig zieke patiënten persoonlijk te bezoeken. Waar nodig en mogelijk kunnen zij in afstemming sommige pastorale zorgtaken overnemen van meer kwetsbare pastores. Ook kan het voorkomen dat collega's om deze reden besluiten om in vrijwillige persoonlijke quarantaine te gaan.

4 De uitzondering

In Nederland zal er een klein, maar toenemend aantal pastores zijn dat herstelt van een corona-infectie. Indien dat herstel leidt tot een medisch bevestigde immuniteit liggen er bij deze pastores wellicht kansen in het pastoraat aan ernstig zieke en stervende mensen.

Wie na afweging van bovenstaande punten een coronapatiënt of een anderszins kwetsbare pastorant bezoekt, mag vanuit Gods roeping bij een zieke of stervende aanwezig zijn: in Gods naam mag je deze ander nabij zijn en doen ervaren dat zij of hij niet alleen gelaten wordt.

De doden begraven

Als een patiënt overlijdt die besmet was met het coronavirus (of bij wie die verdenking er was), is er voor degenen die het lichaam verzorgen ('afleggen') een klein besmettingsrisico. Dit is bekend bij uitvaartondernemers, die zich overigens sowieso aan strikte hygiënische regels houden. Is de betrokkene eenmaal opgebaard – met de kist gesloten of open – dan is er voor derden geen besmettingsrisico.

Bij de voorbereiding en uitvoering van de uitvaartplechtigheid zijn de geldende regels van overheidswege van toepassing. Deze regels betreffen onder meer het aantal aanwezigen bij de uitvaart en de contactmogelijkheden met nabestaanden. Daarbij is bijzondere aandacht nodig voor situaties waarin er een verdenking is dat de naasten van een overledene eveneens besmet zijn.

Verantwoording

Deze handreiking is tot stand gekomen op initiatief van de rectores en decaan van de Theologische Universiteit Kampen, de Protestantse Theologische Universiteit en Tilburg School of Catholic Theology. De auteurs zijn prof. dr. Theo Boer (PThU) prof. dr. Ad de Bruijne (TUK), dr. Anton ten Klooster (TST) en prof. dr. Hans Schaeffer (TUK). Zij hebben de handreiking opgesteld in overleg met een groep van medici, theologen, pastorale professionals en iemand uit de uitvaartbranche.